

БУЛІНГ, ЯК ПРОБЛЕМА ШКІЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА

Замашкіна Ольга Дмитрівна

канд. пед. наук, доцент

Ізмаїльський державний гуманітарний університет

Останнім часом проблема насильства, тривалих агресивних проявів та третирування, або цькування у міжособистісних стосунках підлітків один до одного, набула надзвичайної гостроти серед сучасної учнівської молоді.

Булінг (від англ. To bull – переслідувати) – це агресивна свідома поведінка однієї дитини (або групи) по відношенню до іншої, що супроводжується регулярним фізичним і психологічним тиском і є гострою проблемою сучасності [1, с.15].

Найчастіше насильство виникає в школах, де є діти апатичні та розчаровані, а потреба у визнанні та розумінні їх, як особистості не задоволена. Якщо хуліганство вважається порушенням, яке перевищує прогул або вандалізм, то булінг трапляється дуже рідко і, швидше за все, є винятком із правил. Булери намагаються різними способами принизити, залякати, ізолювати інших людей, яких вони обрали на роль «жертви», і які не можуть постояти за себе.

Науковець Кон І. С. виділив найпоширеніші форми булінгу:

- словесні образи, насмішка, дзвінки, погрози;
- образливі жести чи дії, такі як плювання;
- залякування словами, які загрожують інтонацією, щоб змусити жертву щось робити чи не робити;
- ігнорування, відмова від спілкування, виключення з гри, бойкот;
- вимагання грошей, їжі, речей, умисне пошкодження особистого майна жертви;
- фізичне насильство (удари, щипки, натискання, скручування рук, будь-які інші дії, що спричиняють біль і навіть тілесні ушкодження);
- приниження через мобільні телефони та Інтернет (текстові повідомлення, електронні листи, образливі коментарі до чату тощо), поширення чуток та пліток [1, с. 16].

Виходячи із практичних спостережень, Король А. зазначає наступні види шкільного булінгу:

- Фізичний шкільний булінг – це навмисні поштовхи, стусани, удари, побиття, інші тілесні ушкодження, різні форми зловживань, образливі жести чи дії, пошкодження особистих речей та іншого майна (крадіжка, пограбування, приховування особистих речей жертви), фізичні приниження.

Серед особливостей фізичного насильства є: сліди від синців, подряпин, порізів, відсутнього або рваного одягу, часті скарги на головний біль та біль у животі. Однак, коли це відбувається, більшість дітей не розповідають батькам про інцидент.

- Сексуальне знущання – підвид фізичного і включає акти сексуального характеру. Подібне важко розпізнати, оскільки жертва сексуального насильства перебуває в паніці і боїться сказати дорослому, вона замикається, невпинно плаче, категорично відмовляється дати будь-яку інформацію, може надійти до спроби самогубства.
- Психологічний шкільний булінг – насильство, пов'язане з впливом на психіку, заподіяння психологічної травми дитині через словесне насильство чи погрози, домагання, залякування, що свідомо викликає у жертви емоційну незахищеність.
- Кібербулінг – це сучасний метод цькування за допомогою електронних комунікацій, що включає: приниження та цькування через мобільні телефони, гаджети, Інтернет (надсилання неоднозначних зображень та фотографій, іменування, поширення чуток, зйомка в бійці чи інше приниження та завантаження відео в Інтернет), цькування через соціальні мережі тощо [2, с. 87-88].

Необхідно зауважити, що часто вчителі самі дають початок цькуванню, оскільки не в змозі впоратися з агресією у групі дітей; іноді вони не звертають уваги на знущання між учнями, не контролюють поведінку дітей на перервах; іноді самі принижують учня, роблять зауваження та висміюють весь клас. Сприяти булінгу може наявність у класі визнаного «лідера» чи авторитета або виникнення конфлікту між двома учнями.

Вчений Д. Лэйн визначив, що причиною подібної поведінки може бути насильство в сім'ї, коли батьки змушують свою дитину робити те, чого вона не хоче. Насильство над дитиною в сім'ї може викликати у неї бажання домінувати над іншими за межами власного будинку [3, с. 255]. Бажання принизити чи покалічити інших виростає з почуття неповноцінності. Іншими словами, вдома дитина не витримує батьків, які її б'ють або сварилися, але в школі серед однолітків, їй це під силу, вона відчуває, що має владу над іншими.

Серед причин знущань – також статеве дозрівання. Під час гормональної перебудови в крові підвищується тестостерон і адреналін, що призводить до посилення агресії, схильності до садизму.

Вчена І. Млодик розрізняє наступні фактори, що спонукають дитину до боулінгу:

- ревності, заздрість, помста, почуття неприязні до жертви, бажання підпорядкувати собі, боротьба за лідерство, необхідність підкорятися лідеру або нейтралізувати опонента;
- конфлікти різних субкультур, цінностей, поглядів та нездатність їх терпіти;
- агресія та віктимізація;
- наявність у дитини–жертви психічних та фізичних вад;
- відсутність предметного дозвілля;
- бажання принизити заради задоволення, розваги чи самоствердження;
- потреба у самоствердженні і навіть у задоволенні садистських потреб окремих осіб [4, с. 14].

Зазначимо, якщо мова йде про форми проявів домагань, які є найбільш характерними для хлопчиків і дівчаток, то слід зазначити, що хлопчики частіше вдаються до фізичного булінгу (бійки, стусани, поштовхи тощо), але дівчата частіше використовують словесні форми тиску. Однак ця різниця дуже відносна.

У своїй загальновідомій книзі «Булінг в школі: що ми знаємо і що ми можемо зробити?», норвезький психолог Дан Ольвеус визначає наступні типові риси учнів, схильних ставати булерами:

- відчуття нагальної потреби домінувати та підкоряти інших учнів за для досягнення своїх цілей;
- імпульсивність і швидка шаленість;
- часто агресивні до дорослих (особливо батьків та вчителів);
- не співчутливі до своїх жертв
- фізично сильніші з решту учнів [5, с.133].

Типові жертви булінгу, за дослідженням Д. Ольвеуса також мають свої характерні риси:

- боязкість, вразливість, замкнутість і сором'язливість;
- висока тривожність, невпевненість, з низькою самооцінкою;
- схильність до депресії та самогубства;
- самотність, вони часто не мають близького друга-ровесника і частіше спілкуються з дорослими або молодшими за однолітків;
- фізично слабкіші за своїх однолітків [5, с.133]

До факторів, що сприяють розповсюдженню такого явища як булінг, можемо віднести першопричину, яку переслідує кривдник, здебільше – самоствердження у колективі, серед ровесників. На сьогодні через мас-медіа подається багато негативної інформації, інтернетом розповсюджуються відео-, комп'ютерні ігри, які мають агресивні теми, тим самим пропагуючи насилля, злобу та їх прояви у різних формах.

Отже, феномен «булінгу» широко поширений в сучасних школах нашої країни та всього світу. Соціальні працівники, психологи роблять все можливе для запобігання насильства та своєчасного усунення його, але цю проблему іноді замовчують, не афішують та не обговорюють. За таких обставин проблема не усувається, навпаки, вона набуває більших обсягів і жорстокіших проявів, що може призвести до негативних наслідків.

Список літератури:

1. Що таке буллінг і як з ним боротися? URL: <https://nv.ua/ukr/spec/shcho-take-bulling-i-yak-z-nim-borotisyu-50000383.html>
2. Король А. Причини та наслідки явища булінгу / А. Король // Відновне правосуддя в Україні. – 2009. – № 1–2 (13). – С. 84–93.
3. Лэйн Д. Шкільне цькування (буллінг) / Под ред. Давида Лейна і Ендрю Міллера. / Переклад: Н. Мухіна. - СПб.: Пітер, 2001. - С. 240-274. - (Дитяча та підліткова психотерапія).
4. Млодик І. Школа і як в ній вижити: погляд гуманістичного психолога. – М. Генезіс, 2018. 184 с.

5. Олвеус Д. Olweus D. Bullying at school: What we know and what we can do. Oxford: Blackwell Publishing, 1993.